

РАДЯНСЬКІ РЕПУБЛИКИ В 1923 РОЦІ.

(Огляд написаний спеціально для "Укр. Роб. Вістей".)

XIII. ХАРКІВ.

Середа, 25 лютого. Шеста година ранку. — Я вже на ногах. Хоч знаю, що ще всюдї позамікано, але мені не спиться. Збіг я вніз і відразу вплинув на широкій площі ім. Рози Люксембург. Площа ще майже пуста. Тільки на углах відчинені кіоски з газетами та трамвай вже в русі. Де-не-де повисли вже жінки з горничними "пирожками".

Купую на ходу за 5 рублів пару пирожків і харківські "Вісті" та "Комуніста", стаю на углі і починаю зразу дві роботи: їсти пиріжки і переглядати газети. Пиріжки зловач, але читати нема часу. Оглядаю площу і оглядаючі її будинки. Вони в день не показують мені такими принадно-чарівними, якими були вчора ввечерю.

Направляюся на головну вулицю ім. Карла Лібкнехта, бувшу Сумську. На углі площі: Тевелева і Люксембург величезний, майже найбільший в місті п'ятиповерховий будинок, а на нїм напис: "Палата Праці". "Палата Праці" в містах Радянських Республік — це оередок всіх професійних союзів. Тут всі професійні установи, клуби, читальні, бібліотеки і видавництва, інформаційні бюро. Це культурний центр профсоюзів. Тут видаються журнали "Знаття" і "Сільсько-господарський пролетар". І робітники Харкова взяли під свій культурний центр найбільшу і найкращу каміницю в самім центрі міста.

Став я коло Палати Праці і оглянувся в сторону Сельбудинку. Дві великих святині робітників і селян. Великих і своєю будовою і своєю цілею та ідеєю.

Гідучи ввєрх по площі Тевелева (бувша Миколаївська) минаю в головну управу Держвидату України. Цілий низ будинку займають канцелярії Держвидату, а верхні поверхи "Україбанк". Далше величава "Червона гостиниця" В. У.І.В.К. А по другій стороні площі сам будинок Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету. Очі бігають по написах будинків. Ось велика книгозбірня Комсомолу України, а от будинок комісаріату внутрішніх справ України, Всеукраїнський Дальше праворуч величава будова Держбанку, а ще далше будинок газет "Вістей", "Селянської Праваї", "Пролетарія".

Оглядаючи будинки і написи на них (бо по написах хотів довідатися чи це будинки і яким цілям вони тепер служать), примушений я був також пильно дивитися під ноги, щоб не упасти в рив, або не розбити носа об камінь. Харків весь ремонтувався і відбудовувався. Брук на всіх улицах був зрівняний, всюдї копалися канали для каналізації. Будинки малювалися. Після всього того, що пережила ця молоденька столиця Радянської України протягом 1917—1920 років, мала вона після чого чепуритися. Кого тільки вона не бачила на своїх улицах. Оден тільки кровожадний царський опришок генерал-бандит Май-Маєвський натворив тут лиха чимало. Однак Харків не переживав того, що переживали Київ, Одеса, Катеринослав, Кам'янець, Житомир і інші міста України. Тут не мала такої сваволі-рука контрреволюціонера-рабінника. Харківський пролетаріят по героїській оборонив свою столицю.

Але ремонтувати тут вестакі було що. Перше все через довгі роки горожанської війни, а відтак року голоду не було часу думати про ремонт і все носило на собі сліди запуску. Крім того Харків є великим індустріальним оередком з чисельним чисто пролетарським населенням. Крім міського пролетаріяту, у него під боком Донбас. А пролетаріят — це елемент боевий, далеко свідоміший і рухливіший від селянства і в критичну хвилю Радянськї столиця може не його числити. Хоч це вже має другорядне значіння. Бо навіть перенесення столиці з Петрограду в Москву мало місце не тому, що Москва більше місто російське, чим Петроград,

але тому, що Москва далше від границь капіталістичних держав.

Мандруючи ввєрх по улиці Лібкнехта та лавіруючи поміж грудями каміння і піску, опинився я в великим парку коло пам'ятника Каразіну, основателю харківського університету, тепер університет ім. Сергєя Артєма. Я стояв коло пам'ятника, а по другій стороні улиці, проти воріт парку великий будинок Центрального Комітету Комуністичної Партії (більшовиків) України.

У місті вже розпочався рух. На улицах застудили о камінь молотки каменярів, заскрипіли вози, що підвозили камінь і пісок, на домах появилися малярі, перекупки вигукували ріжними голосами свої продукти — місто ожило, все заворушилося, як в муральнику. Ось по при ворота парку пройшов відділ червоноармійців, співаючи в ногу якусь веселу пісню. Кажу "якусь", бо колиш я знав майже всі савондські пісні, але ще ні слова ні арією була до них не подобна. Червона Армія має вже свої пісні, свої гимни.

Я нагадався, що о 10-ї години маю бути в Пиліпенка. Глянув на годинник — вже 10-та. І скоро пустився вніз улицю. Було вже пів до одиннадцяти, коли я обливаючись потом як від скорого ходу, так і від жару опинився в Сельбудинку. Але Пиліпенка вже не застав.

Пролетарю. (Далше буде.)

ГАЛИЧИНА НА ВСЕСОЮЗНІЙ ВИСТАВІ В МОСКВІ.

(Стаття для "Укр. Роб. Вістей" з Москви.)

На всесоюзній сільсько-господарській та кустарно-промисловій виставі в Москві, в українському павільоні серед виробів домашнього промислу кустарів ріжних губерній України, нахилився куток з виробами домашнього промислу селян із Східної Галичини, гірської округи т. зв. Гуцульщини. Своєю красою та оригінальністю, вироби ці звертали на себе увагу відвідувачів, приїжджаючих із всіх усюдї союзних радянських республік та з цілою Європою.

Гуцульський куток улаштував художник-маляр В. К. Розвадовський.

По скінченню малярської академії в Петрограді, у нього зродилася була думка організувати на Україні мандрівну виставу малюнків, для популяризування серед селянських мас, творів славніших художників-малярів.

По великих заходах, добувши від царської адміністрації на це дозвіл, він взявся до здійснювання своїх замірів.

Не жадуючи своїх коштів ні праці, зібрав колекцію гарній

Павільон Української Соціалістичної Радянської Республіки на всесоюзній виставі в Москві осєню 1923 року. Перед павільоном на білому підвищенні монумент Тараса Шевченка.

мислу, він побував мало не в кождому селі Гуцульщини. Портретував, сфотографував типові лиця, краєвиди, збирав вироби домашнього промислу та вніхав з ним на місце приїжджувати до Москви, до Розвадовського університету.

Куди Союз Радянських Соціалістичних Республік поставив був зробити літом 1923 року всесоюзну виставу в Москві, то Розвадовський увійшов в склад туркестанського виставового комітету і піславний був в Москву для улаштування туркестанського павільону.

Виділяючи з Туркестану в Москву забрав із собою десяток гуцульських виробів, та помістив їх в українському павільоні серед виробів кустарів Радянської України з написею: "Куток Гуцульщини, в Східній Галичині, частині українського народу під Польшею".

І кождому, хто читав цю написку, хто знайомився ближше з гуцульськими виробами, придивлявся уважно до портретів та фотографій — насупився мимоволі питання: Чого ця частина українського народу, виявляючи із себе стільки творчости, є відірвана від цілости? Чого ця частина українського народу не впливає своєю творчої сили в одно спільне

Українська осєля для показу на всесоюзній виставі.

ЛИСТ З МОСКВИ.

Товаришу Редактор! Прохаю Вас помістити мою статтю на сторінках Вашої щоденної газети. Про участь Галичини у всесоюзній виставі в Москві була стаття в щоденній харківській газеті "Вісті" з 28 грудня 1923 р. Як натуральну премію (нагороду) дістали гуцульські різьбярі Шкрібляк та Миронюк млинко-віялку і двосильний електричний мотор, але трудно буде їм переплатити в Галичину, тому я ду-

му. Я служив при Галицькому Революційному Комітеті в Тернополі.

Вистава при якій я служу, організує виробу домашнього промислу всіх самостійних та автономних республік Союзу. Після статута затвердженого Вищою Радою Народного Господарства виробу не тільки будуть продаватись у внутрі союзних республік, але і за границю. Тому я прохаю Вас донести, чи не має в Вашім місті або в других, українських кооперативних торговельних робітничих організацій, які могли би зайнятися збутом виробів домашнього промислу, як що не всіх національностей Союзу Радянських Соціалістичних Республік, то хоч виробів України, яка дає багато вишнєв і дуже гарно виконаних диванів. Находяться прихильні люди, які хотять взяти на себе представництво продажі на Америку і Канаду, але далеко краще було би, аби це було не в руках спекулянтів, а в руках робітничих кооперативів.

З Вашої газети я дізнався, що по Канаді їздять, та ще може їздять, висланці Петрушевича, та збирали гроші для него.

Я думаю, що дуже було би потрібно, аби українські робітники склали гроші на утворення фонду для допомоги галицькій українській молоді яка-б училася не в Празі або в Берліні, а в Харкові, Києві, Кам'янці Подільській або в Москві. Нам треба ученої молоді з новітнім марксистським світоглядом, який можна здобути тільки на тусеннях реформованих університетів та вищих фахових заведеннях. Нам треба підготувати гурт учених в ріжних напрямках, які-б своїм знанням причинилися до збільшення нової революційної культури. Тут скрізь радо приймають би нашу молодь на науку — тільки біда з удержанням.

Треба знати, що модоль з Галичини що раз більше перебігає за Збруч — особливо, коли польський уряд забирає до військової служби. Цю справу варто обговорити, бо вона дуже печука.

Здоров'я Вас усім добром, А. Гарасевич. Москва 3 січня 1924.

АНГЛІЙСЬКІ ВЧЕНІ В ПЕТРОГРАДІ.

В Петроград прибула група англійських вчених, між ними профєсор Кембріджського університету і працівники лондонського музею, щоби ознайомитися з положенням вищих шкіл в С.С.Р.Р. і багатствами радянських музеїв. Англійські вчені особливо заінтересувалися дуже рідкими етнографічними збірками, зібраними за останні сім літ співробітниками етнографічного музею в Індії і на островах Індійського океану.

ЗА ОКЕАН.

(ПОДОРОЖНІ ВРАЖІННЯ.)

Виніпер ввєрх. — Виніпер видавався мені багато меншим, власні очі. На щастя вперше довелося мені оглянути центр міста ввєрх і по мой думці це найкращий час для європейського подорожного.

Не можу сказати, щоб Виніпер зробив на мене велике вражіння. Правда, має він американський характер і багаторіжність від великих європейських міст. Але є в ньому деякі прикмети, що просто приковують очі до себе і яких не зустрінеш в Європі. В першу чергу треба підкреслити море світла. В Європі, особливо після війни, коли майже всі держави найшлися в тяжкому економічному становищі, нічого подібного не можна зустріти. Таке багате освітлення надєкнєть в Європі до фантазії мрії. Годі відірвати теж очі від прекрасних світляних реклами, які міняться ріжними кольорами і передавають їх з чер-

усього, в кождому, найменшому ділі, менше крикливої реклами, більше — стачности, рівноваги, смаку. Америка хваляє покупця рекламою, Європа меншою рекламою, а більшим задоволенням душевного смаку людини. Хоч одно і друге, реклама, тільки в іншій формі.

Але криклива американська реклама оправдана. Тут кожний спішиться, кожний має діло. Йому ніколи спокійно приглядатися. Для нього потрібний крик, щоби звернути на щобув увагу. Тільки в цьому одна біда: ця криклива реклама відбилася у всіх ділянках людського життя. Так в культурі, як і в мистецтві та політиці.

Не маю на думці боронити Європу, або захищувати її. Цього ані я не потребую, ані Європа, ані Канада. Я просто ділюся своїми першими вражіннями, які по мой думці хвиливі і згодом, як я зжнює з Канадою, все це, як вдаряє сьогодні мене в очі, станє будничною, стане незамітним для ока. Європа — стара-стара земля. Це бабуся нашої землі. Сьогодні томяться в ній в безмірній нужді мільйони працьовитих, терплять тяжкі злидні, голод, холод. В ній по-

спішить з вечірних курсів, з служби. Словом можна відчитати з їх облич все. Ось ви видієте і не знаєте куди саме йти на потрібну вулицю. Спішиться першого прохожого, що спішиться кудись. Він не тільки ввічливо розкаже вам, але ще й підведе для певности, хоч в нього не багато часу. Тимчасом тут, на американському континенті, годі заперігати поїбне. Люде якісь замкнені в собі, заняті навіть відчас мовчання. Вони сидять в трамваї і спішиться. Вічні думки моршать їх чола. Нічого не обходить їх. На нікого не звертають уваги. Бо — "Time is money".

Встаючі по вулицях, як би хотів відразу все пізнати. Так же такі цікаві речі! І просто невірність мені, що я, після непереривного сімлітного скитаня по галицьких лісах і болотах, та по українських степлах, хожду зараз в яркому освітленні канадського міста, столиці Манітоби. І минуле, гебійсон, і сучасність ніби мрія.

Оминаю тисячі прохожих. Мигають перед очима тисячі вигонених облич в кашкетах. Тільки час від часу спочине око на рідному обличчї галицького брата. Відразу пізнати,

Так кажуть ті, яких дорога — болотниста стежка. Ті, які не дивляться на душу людини, тільки на руки і кишені. Ті, в яких чола гладкі, а душі поморщені.

Світ покищо не дійшов ще до такої досконалости, щоби всі люде були однакові. Немає двох людей, які не ріжнилисяб між собою. В людському мурваліску є великі ріжнїці. І хоч ці ріжнїці бувають часто невідними для других, всежтаки і їх можна оправдати, але тільки чистотою та чесністю. Ці дві прикмети необхідні для оцінки людини. Коли їх немає — значить, людина перестала бути людиною, а є-лиш виконуючим автоматом, бездушною — двоногою твариною, що вміє їсти вилками та продавати себе цілого за гроші.

В оєтайне люблюся ярким освітленням та грою кольорів і повільно йду спати. Завтра ранком побачу "Український Робітничий Дім". Поділюся моїми вражіннями з товаришами і знайомими в Європі, для яких теж буде цікаво довідатися про культурно-освітнє життя укр. робітництва зр океаном. (Далі буде.)